

'Niemand zegt meer dat mevrouw zeurt' pionieren met 'indirecte' geestelijke verzorging

Marcelle Mulder is geen 'gewone' geestelijk verzorger. Op het Friese platteland ondersteunt ze medewerkers van dertien woonzorgcentra in het omgaan met levensvragen van cliënten. Met deze nieuwe vorm van 'indirecte' geestelijke verzorging heeft ze nu al enige jaren ervaring. In dit interview geeft ze een impressie van haar dagelijkse werk en blikt ze terug op de eerste pioniersjaren. 'Ik denk dat dit een belangrijke en levensvatbare loot is aan de stam van ons vak'.

Door: Drs. Ben de Boer* en drs. Marcelle Mulder*

Hoe ziet jouw gemiddelde werkdag eruit als geestelijk verzorger?

Een gemiddelde werkdag heb ik eigenlijk niet. Elke dag is anders. Gelukkig maar, want ik houd van afwisseling. De meeste dagen zijn een mengeling van 'on the road' zijn – naar een woonzorgcentrum toe gaan en daar met een groep medewerkers aan de slag – en 'kantooruren': op het centraal bureau in mijn werkkamer mensen ontvangen, verslag leggen, nieuwe projecten ontwikkelen, zaken regelen, schrijven en dergelijke.

Afgelopen woensdag bijvoorbeeld begon ik in één van de huizen. Daar was ik nu voor de vierde keer aan de praat met de medewerkers van de groepsverzorging. Elk van hen werkt geheel zelfstandig gedurende een aantal dagen of dagdelen per week met een vaste groep bewoners, die vanwege dementie of andere klachten hun dagen niet zonder begeleiding kunnen doorkomen. De medewerkers waren niet echt tevreden over de zorg die ze deze bewoners konden bieden. Sommige mensen vroegen zoveel aandacht in de groep, dat het haast niet meer

lukte om de andere bewoners tot hun recht te laten komen. De locatiemanager en teamleidster vroegen mij enkele maanden geleden om met hen te zoeken naar vormen om de zorg persoonlijker te maken. We zijn inmiddels al een tijdje bezig. We hebben ons de eerste keer afgevraagd, waarom we nu juist kiezen voor het werken met deze groep bewoners en met verwondering geluisterd naar elkaars motieven en inspiratie daarvoor. We hebben een keer stil gestaan bij wat mensen die in de groep zitten allemaal verloren hebben in hun leven en wat dit voor hen betekent. Daarbij kwam – pijnlijk – ook eigen verdriet om levenservaringen naar boven en we hebben gezocht naar waar mensen in dergelijke situaties steun uit kunnen putten en wat we daarin voor elkaar kunnen betekenen. Iedereen heeft inmiddels ook het boek 'Ik heb Alzheimer' van Stella Braam gelezen en we hebben daardoor van binnen uit gevoeld hoe ongelofelijk chaotisch, verwarrend en beangstigend de wereld van mensen met dementie eruit kan zien. Alleen dit al heeft de medewerkers geholpen in het persoonlijker zorg verlenen, vertellen ze me, terwijl

er op dit moment in de organisatie en werkwijze van de groep nog niets veranderd is. De vorige keer hebben we afgesloten met ideeën voor verdere verbeteringen en de afspraak dat iedereen daar verder over na zou denken. De locatiemanager heeft de plannen gezien en steunt het project: extra uren kunnen geschreven worden. Vandaag willen we de ideeën concreet uitwerken. Na het voorlezen van het verslag, vraag ik iedereen voor welk van de ideeën zij nu in het bijzonder warm loopt. Dit verrast de medewerkers een beetje, ze hadden al een indeling in werkgroepjes gemaakt, praktisch als ze gewend zijn te werken. Ik leg uit dat het belangrijk is uit te gaan van waar jij in het bijzonder warm voor loopt en dan te zoeken naar mogelijkheden om dat waar te maken. Meestal gaan we uit van de (on)mogelijkheden en passen ons daaraan aan. Zonde van de inspirerende ideeën die dan verloren gaan. De groep gaat gemotiveerd verder met de plannen voor levensverhalen, vrijwilligers voor individuele steun en

voor een familieavond over hoe het is om te leven met dementie: van alles wordt uitgewerkt.

Je bezoekt dus geen ouderen en leidt geen vieringen? Waarom?

Nee, ik bezoek geen ouderen en leid ook nooit een viering, simpelweg omdat dat niet in mijn functieomschrijving staat. Wat ik doe is doorlopend proberen om – samen met de leidinggevenden – de medewerkers te inspireren, te verleiden tot ontmoetingen met de bewoners, ontmoetingen die meer kunnen zijn dan een praatje en het uitwisselen van informatie: ontmoetingen waarin mensen een stukje van zichzelf aan elkaar laten zien. Ik vind dat heel mooi en belangrijk werk, maar ik vind het wel jammer dat er voor de meeste bewoners van Tellens niet ook een geestelijk verzorger is, die hen bezoeken kan. Slechts in één huis van de zorggroep werkt een ‘gewone’ geestelijk verzorger. In sommige huizen kwam tot voor kort nog wel eens een geestelijk verzorger via een MDO uit het nabijgelegen verpleeg-

© Hans Dornseiffen, 2008

huis, maar dat gebeurt nu ook haast niet meer. In sommige huizen komen predikanten en pastores uit de stad of van drie dorpen verderop af en toe langs voor bezoek, samenzang of vieringen, maar doorgaans is dat vooral bestemd voor mensen die zich thuis voelen bij de betreffende geloofsgemeenschap. Ik ben van plan binnenkort de Cliëntenraad weer eens te polsen hierover, want die heeft een belangrijke stem hierin.

Ben je dus pionier of heb je meer collega's die hun werk op jouw manier inrichten?

Ja, ik denk wel dat ik een pionier ben, al ben ik zeker niet meer de enige die dit zo doet. Ook in de gehandicaptenzorg in Groningen wordt hard aan de weg getimmerd, ondermeer door het steunpunt 'Aandacht voor levensvragen' waar een aantal geestelijk verzorgers de medewerkers en cliënten van zes instellingen voor mensen met een verstandelijke beperking toerust bij het omgaan met levensvragen. Ook in Hoorn bij Zorggroep Wilgaerde werkt een collega: Annet Westering. Anders dan bij Tellens bestaat haar functie uit beide aspecten van geestelijke verzorging: de medewerkers ondersteunen én in gesprek gaan met bewoners die dat nodig hebben.

Welke thema's stel je aan de orde in jouw onderwijs, advies en consultatie?

De thema's zijn heel divers. Rode draad is het elkaar zien en horen in je unieke mens-zijn en op die manier betrokken zorg kunnen bieden. De uitwerking kan alle kanten op gaan. Zo is er een project geweest over het ondersteunen van bewoners bij het 'Van betekenis zijn en blijven'. De focus lag toen op: 'Wie is belangrijk voor u? Voor wie bent u belangrijk? Hoe kunnen wij u helpen met deze mensen, dieren, bronnen contact te houden? En wát is belangrijk voor u? Hoe kunnen wij u helpen dat dat een plek in uw leven kan houden?' Ook heb ik onlangs een middag over intimiteit en

seksualiteit verzorgd, waarbij duidelijk werd wat de ouderen in de loop van de vorige eeuw allemaal hebben meegemaakt op dat gebied en hoe troostend, ontspannend en dierbaar deze levensgebieden ook voor oude mensen kunnen zijn. De verzorgenden realiseerden zich dat ze veelal niet echt stilstaan bij de behoefte van oude mensen aan intimiteit en seksualiteit. De term komt doorgaans vooral in negatieve zin aan de orde, bemerkten zij tot hun schrik.

Verder is het ondersteunen van mensen met verlieservaringen op allerlei gebied natuurlijk een belangrijk onderwerp, evenals het bieden van palliatieve zorg, het leren houden van groeps gesprekken met nieuwe bewoners over levensthema's uit bijvoorbeeld de map 'Op zoek naar zin' van het Trimbosinstituut. Ik werk ook met theatervormen waarbij verzorgenden met acteerervaring herkenbare situaties rondom levensvragen spelen en elkaar aanwijzingen geven hoe beter op deze vragen in te gaan. Of we bekijken een stukje film. Zo was laatst bij de NCRV een documentaire te zien over een vrouw die haar demente moeder op de boerderij 'hield' en zo goed en zo kwaad als het ging voor haar zorgde met wat hulp van de thuiszorg. Zo'n film neem ik dan op en ik bied aan om die te bekijken met een team, waarbij ik dan vragen stel: Wat zie je? Wat roept het bij je op? Welke waarden staan op het spel vanuit de verschillende betrokkenen? Welke waarden botsen? Bijzondere gesprekken vloeien daar vaak uit voort. Of ik neem fragmenten uit romans of interviews en doe daar hetzelfde mee. Of ik schrijf zelf een stukje over een situatie die ik meemaakte of waarvan ik hoorde in de zorg. Alles is geschikt, als het maar levensthema's bevat van mensen die zorg nodig hebben.

Ben je ook missionair? Ik bedoel: zou je willen dat meer collega's op deze manier aan de slag gaan?

Zeker, ik denk dat dit een belangrijke en levensvatbare loot is aan de stam van ons vak. Niet in plaats van, maar naast wat je 'directe' geestelijk verzorging

zou kunnen noemen. We zouden een grote rol kunnen spelen in het ontwikkelen van dergelijke vormen van 'indirecte' geestelijke verzorging; toerusting van zorgverleners in het horen en zien van de unieke personen om wie het gaat in de zorg. Horen en zien welke thema's en welke bronnen bij hen leven en hoe we die kunnen erkennen en ons ermee kunnen verbinden. Al zijn dat woorden uit ons eigen taalspel, veel mensen in de zorg begrijpen heel goed hoe belangrijk dat is in mensenlevens en waar wij dus als geestelijk verzorgers voor staan.

Ben je een solist in dit werk of werk je juist nauw samen?

Ik ben een solist in de zin dat ik hier niet samenwerk met een collega. Ik werk wel nauw samen met de teamleidsters en locatiemanagers. Verder is er in Friesland een inspirerend netwerk van geestelijk verzorgers in de zorg. Ook in de rest van Nederland ken ik inmiddels veel collega's die altijd willen meedenken en waar het goed mee samenwerken is.

Je doet het nu een aantal jaren. Wat is de winst?

Op meso-niveau dat men hier in de instelling inziet dat in de zorg niet alleen meetbare zaken de kwaliteit van het leven van de mensen bepalen, maar zeker ook zoiets als de 'kwaliteit van het contact' tussen zorgvragers en zorgontvangers. En dat men dan aan de geestelijk verzorger denkt als inspirator, aanjager daarvan. Meer op microniveau, dat een teamleidster zegt: 'Sinds het project zegt niemand hier meer dat mevrouw zeurt'. Dat zijn mooie dingen voor de mens.

En waar loop je tegenaan? Wat zou je nog willen verbeteren?

Niet zo veel. Het gaat heel goed. Ik zou me nog wel in een aantal zaken verder willen bekwamen, zoals in het werken met theatervormen of in het werken met video-opnames. En ik zou de collega's meer willen toerusten voor deze vorm van het werk, bijvoorbeeld door er cursussen in te geven of iets der-

© Hans Dornseiffen, 2008

gelijks. Daarnaast zou het natuurlijk geweldig zijn als de beroepsvereniging zich hard zou maken voor deze vorm van geestelijke verzorging, zodat meer directies op het idee komen om bijvoorbeeld in woonzorgcentra en thuiszorginstellingen geestelijk verzorgers aan te stellen. Juist daar is het aanbod van geestelijke zorg erg schraal en zou deze vorm van geestelijke verzorging een bijdrage kunnen leveren.

Zou je zo ook in andere werkvelden geestelijk verzorger kunnen zijn?

Binnen de zorg wel, gezien ook de initiatieven in bijvoorbeeld de gehandicaptenzorg. Ook vanuit de werkvelden justitie en defensie is belangstelling voor bijvoorbeeld het boek 'Aandacht voor levensvragen in de zorgpraktijk' dat ik samen met twee collega's hier in Friesland heb geschreven. Maar ik heb nog niet van collega's uit die werkvelden teruggehoord of, en zo ja, hoe men dat daar kan gebruiken. Maar het lijkt me eigenlijk wel.

Welke talenten heb je nodig voor deze vorm van geestelijke verzorging?

Leuke vraag, mag ik mijn talenten hier gaan opsommen? Nee, zonder gekheid, ik denk wel dat je het vak breed moet willen zien, over de heggetjes van je eigen levensbeschouwelijk domein heen. Ik denk ook dat je zin moet hebben in veel samenwerking met zorgverleners en een open oor, oog en zeker ook waardering moet hebben voor de ingewikkelde contexten van hun werk met mensen die

zorg nodig hebben. Verder denk ik dat je slim moet zijn: je moet je kunnen bewegen in de verschillende taalspelen van de beroepsgroepen waar je mee werkt en kunnen laveren tussen de mens die de zorgverlener is, de mens die de zorgvrager is en de mens die jezelf bent. Moraliseren is niet handig bij deze tak van sport: humor, duidelijkheid, innerlijke ruimte, creativiteit, zelfspot, doorzettingsvermogen, plezier in vallen en opstaan en vooral veel enthousiasme wel. Tja, is het zo genoeg?

Laten we vrolijk besluiten. Wanneer heb je voor het laatst erg hard moeten lachen in je werk?

Na afloop van de VGVZ Studiedag van het werkveld VenV onlangs in Amersfoort. We zaten als voorbereidinggroepje in het restaurant naast de Eenhoorn en waren moe en uitgelaten. De details zal ik je besparen: de aanwezige bestuursleden en andere gasten in het restaurant keken al verbaasd genoeg. Het was de bekroning op een prima samenwerking en bijzonder geslaagde studiedag. Wat hebben we toch een mooi vak!

Reacties: mmulder@zorggroep Tellens.nl

* Drs. Marcelle Mulder is sinds 1991 werkzaam als humanistisch geestelijk verzorger, vanaf 2003 als stafmedewerker van Zorggroep Tellens in Bolsward.

* Drs. Ben de Boer is Hoofdredacteur van het Tijdschrift Geestelijke Verzorging en werkt als geestelijk verzorger bij Jellinek-Mentrum te Amsterdam.